

NAMŲ ŪKIŲ KREDITAVIMO GALIMYBIŲ IR PERSPEKTYVŲ VERTINIMAS

Danutė Binkienė, Gabija Babkinaitė

Kauno kolegija

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjamos namų ūkių kreditavimo galimybės Lietuvos komerciniuose bankuose, identifikuojant pagrindinius makroekonominis ir finansinius veiksnius, darančius įtaką paskolų prieinamumui, bei prognozuojamos kreditavimo perspektyvos 2025 m. Tyrimo aktualumas grindžiamas kreditavimo svarba šalies ekonomikos augimui, finansiniam stabilumui. Nors užsienio literatūroje namų ūkių kreditavimo tema nagrinėjama plačiai, Lietuvoje per pastaruosius penkerius metus šioje srityje atliktų mokslinių tyrimų vis dar stokoja. Teorinėje dalyje remtasi mokslinės literatūros analize, kuri parodė, kad namų ūkių kreditavimo mechanizmas priklauso nuo infliacijos, palūkanų normų, BVP, užimtumo, demografinių rodiklių, bankų kapitalo bazės, skolinimo politikos ir kredito reguliavimo sistemos. Empirinė analizė atlikta taikant antrinių duomenų analizę, koreliacinę ir regresinę analizę, situacijų modeliavimą bei prognozavimą, remiantis Lietuvos statistikos departamento ir Lietuvos banko duomenimis. Koreliacinė analizė atskleidė teigiamus ryšius tarp bendros paskolų sumos ir BVP, darbo užmokesčio, užimtumo lygio bei infliacijos, tarp vartojimo paskolų ir BVP, darbo užmokesčio ir palūkanų normų, ir nustatė, kad būsto paskolų pokyčius lemė kiti nenagrinėti veiksniai. Regresinė analizė parodė, kad bendros namų ūkių paskolų apimtys priklauso nuo gyventojų pajamų augimo ir bankų paskolų portfelio plėtros, vartojimo paskolų – nuo darbo užmokesčio ir BVP, o paskolos kitiems tikslams keitėsi statistiškai nereikšmingai. Situacijų modeliavimas identifikavo pagrindinį paskolų prieinamumą ribojantį veiksnių – mėnesinių įmokų ir pajamų santykį. Prognozuojant 2025 m. kreditavimo perspektyvas, taikyti optimistinis, realistinis ir pesimistinis scenarijai, pagrįsti darbo užmokesčio ir bankų paskolų portfelio augimo tempu. Analizė parodė, kad realistinis scenarijus geriausiai atitinka faktinę raidą, o kreditavimo dinamika priklauso tiek nuo vidinių ekonominių rodiklių, tiek nuo išorinių veiksnių, tokių kaip infliacijos pokyčiai, energijos kainų svyravimai ir geopolitinė įtampa.

Reikšminiai žodžiai: namų ūkių kreditavimas, komerciniai bankai, makroekonominiai veiksniai, finansiniai veiksniai, kreditavimo perspektyvos

Įvadas

Namų ūkių kreditavimas Lietuvos komerciniuose bankuose yra viena svarbiausių bankų funkcijų, turinčių tiesioginę įtaką šalies ekonominiui augimui bei finansiniam stabilumui. Kreditavimo galimybes lemia tiek makroekonominiai, tiek finansiniai veiksniai. Mokslinėje literatūroje šie klausimai gana plačiai nagrinėjami, tačiau mokslininkų nuomonės dažnai išsiskiria. Problema ta, kad įvardijant tam tikrus veiksnis bei vertinant jų poveikį, gaunami skirtingi rezultatai. Dažniausiai kaip vieni svarbiausių makroekonominių veiksnių nurodomi infliacija, palūkanų normos, bendrasis vidaus produktas (BVP), užimtumo lygis bei demografiniai rodikliai (Samad ir kt., 2020; Catherine ir kt., 2016; D'Acunto ir kt., 2024; Wildauer, Stockhammer, 2018; Khan ir kt., 2016). Dauguma autorių pabrėžia, kad kreditavimo procesui itin reikšminga finansinių veiksnių įtaka: finansų sektoriaus plėtra, bankų kapitalo bazė, indėlių lygis ir kredito reguliavimo struktūra, kurie tiesiogiai lemia paskolų prieinamumą bei sąlygas (Igan, Tan, 2017; Borowski ir kt., 2019; Samad ir kt., 2020; Wildauer, Stockhammer, 2018). Šių veiksnių analizė yra būtina finansų rinkos dalyviams ir politikos formuotojams prognozuojant kreditavimo procesus, vertinant rizikas ir užtikrinant finansinį stabilumą.

Užsienio literatūroje namų ūkių kreditavimo tema nagrinėjama gana plačiai, tačiau Lietuvoje per pastaruosius penkerius metus šioje srityje atliktų mokslinių tyrimų vis dar stokoja. Ši stygių dalinai kompensuoja Lietuvos banko rengiamos apžvalgos, kuriose pateikiama statistinė informacija apie namų ūkių skolinimąsi, taupymo įpročius ir finansinę padėtį bei analitiniai vertinimai ir išvados apie namų ūkių finansinę elgseną. Tai rodo, kad tema yra itin aktuali, tačiau jos ištyrimo lygis Lietuvoje tebėra ribotas.

Tyrimo problema – kokie veiksniai daro didžiausią įtaką namų ūkių kreditavimo galimybėms Lietuvos komerciniuose bankuose ir kokios kreditavimo perspektyvos 2025 m.?

Tyrimo tikslas – įvertinti namų ūkių kreditavimo komerciniuose bankuose galimybes ir perspektyvas.

Tyrimo objektas – namų ūkių kreditavimo galimybės Lietuvos komerciniuose bankuose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti namų ūkių kreditavimą lemiančius veiksnis.
2. Atlikti empirinį namų ūkių kreditavimo Lietuvos komerciniuose bankuose galimybių tyrimą.
3. Įvertinti namų ūkių kreditavimo Lietuvos komerciniuose bankuose perspektyvas 2025 m.

Tyrimo metodai: teoriniam namų ūkių kreditavimo galimybių vertinimui pagrįsti taikoma sisteminė lyginamoji ir loginė mokslinės literatūros analizė. Empirinė dalis atlikta taikant antrinių duomenų analizę,

koreliacinę ir regresinę analizę, situacijų modeliavimą bei prognozavimą. Šie metodai leido nustatyti paskolų apimčių tendencijas ir prognozuoti galimas raidos kryptis 2025 m.

Namų ūkių kreditavimo galimybes lemiančių veiksnių teorinis pagrindimas

Mokslinės literatūros šaltinių analizė atskleidė, kad namų ūkių kreditavimas dažnai vertinamas kaip esminis ekonominis mechanizmas, užtikrinantis kapitalo judėjimą ir finansinį stabilumą. Hermanas ir kt. (2023) teigia, kad paskolos namų ūkiams suteikia bankams stabilų pajamų srautą ir leidžia efektyviau paskirstyti kapitalą. Frimpongas ir kt. (2023) pabrėžia, kad paskolos namų ūkiams suteikia galimybę gerinti gyvenimo kokybę bei stiprinti ekonominį saugumą. Su ir kt. (2023) bei De Araujo ir kt. (2020) teigia, kad efektyviai organizuotas namų ūkių kreditavimo procesas ne tik didina finansinės sistemos veiksmingumą, bet ir stiprina visos finansų sistemos stabilumą.

Akademiniėje literatūroje sutariama, kad kreditavimo galimybes lemia tiek *makroekonominiai*, tiek *finansiniai veiksniai*. Pagrindiniais makroekonominiais veiksniais dažniausiai įvardijami *infliacija*, *palūkanų normos* ir *namų ūkių pajamos*. Vienas reikšmingiausių makroekonominių veiksnių yra *infliacija*, turinti tiesioginę įtaką palūkanų normų dinamikai bei skolos aptarnavimo kaštams. Samadas ir kt. (2020), Catherine ir kt. (2016), D'Acunto ir kt. (2024) bei Wildaueris ir Stockhammeris (2018) teigia, kad mažesnė infliacija siejama su mažesnėmis palūkanų normomis ir palankesnėmis kreditavimo sąlygomis, tuo tarpu didelė infliacija gali mažinti vartotojų pasitikėjimą ir vartojimo kreditų paklausą.

Tyrimai rodo, kad vienas esminių kreditavimo prieinamumo veiksnių yra *palūkanų normos*. Borowskis ir kt. (2019) pabrėžia, kad mažesnės palūkanos skatina paskolų paklausą, o didesnės – ją riboja. Dauguma tyrimų patvirtina neigiamą palūkanų normų ir paskolų paklausos ryšį, tačiau kai kuriose šalyse nustatyta teigiama koreliacija. Samadas ir kt. (2020) bei Catherine ir kt. (2016) pažymi, kad tokia sąsaja gali būti siejama su specifinėmis nekilnojamojo turto rinkos sąlygomis arba finansų krizių poveikiu, kurie daro įtaką kreditavimo prieinamumui ir vartotojų elgsenai.

Be infliacijos ir palūkanų normų reikšmingą poveikį kreditavimo procesams turi BVP ir jo augimo tempas. BVP atspindi šalies ekonominį aktyvumą bei gyventojų finansinį potencialą – spartesnis jo augimas dažniausiai siejamas su didesniu pasitikėjimu finansų sistema bei didesne kreditų pakausa. Akewugberu ir kt. (2024), Borowskis ir kt. (2019) bei Samadas ir kt. (2023) pažymi, kad spartesnis BVP augimas stiprina bankų kapitalo bazę, didina paskolų pasiūlą ir skatina namų ūkius prisiišti ilgalaikius finansinius įsipareigojimus.

Kitas svarbus rodiklis – *namų ūkių pajamos*. Pajamų augimas dažnai koreliuoja su ekonomikos augimu, pajamos atspindi individualų ar šeimos lygį, o BVP – visos šalies lygį. Literatūroje akcentuojamos būtent pajamos, nes jos leidžia įvertinti tikrąsias namų ūkių finansines galimybes. Mazibas ir Tuna (2017) bei Li ir kt. (2022) teigia, kad namų ūkiai linkę skolintis, kai jų pajamos yra mažesnės nei planuota, o pajamoms augant išryškėja taupymo bei investavimo tendencijos. Empiriniai tyrimai Europos Sąjungos šalyse rodo, kad aukštesnis bendras pajamų lygis skatina didesnę vartojimo kreditų apimtį, nes namų ūkiai didesniai vartojimui ar investicijoms linkę naudoti kreditus (Borowski ir kt., 2019).

Prie makroekonominių veiksnių priskiriami ir *demografiniai aspektai*. Khanas ir kt. (2016) bei Catherine ir kt. (2016) pabrėžia, kad darbingosios gyventojų dalies dydis ir visuomenės senėjimas tiesiogiai veikia skolinimosi tendencijas bei ilgalaikių finansinių įsipareigojimų prisiėmimo galimybes.

Tyrimai apie namų ūkių kreditavimą dažnai akcentuoja makroekonominius veiksnius, tačiau ne mažiau svarbūs yra *finansiniai veiksniai*, kurie tiesiogiai lemia paskolų prieinamumą ir sąlygas. Iganas ir Tanas (2017) pastebi, kad *finansų sektoriaus plėtra* tiesiogiai veikia namų ūkių kreditavimo apimtį, o kreditavimo galimybes didina *finansinių paslaugų prieinamumas* bei *bankų skaičiaus augimas*. Borowskis ir kt. (2019) nurodo, kad *bankų kapitalo bazė* ir *indėlių lygis* tiesiogiai lemia paskolų pasiūlą, Samadas ir kt. (2020) atkreipia dėmesį, kad *bankų skolinimo politika* ir *rizikos vertinimo standartai* tiesiogiai lemia paskolų sąlygas: palankesnės sąlygos skatina kreditavimą, o griežtesni kriterijai jį riboja. Kaip pastebi Wildaueris ir Stockhammeris (2018), šalyse, kuriose gerai išvystyta finansų sistema, kreditų reguliavimo struktūra yra efektyvesnė – tai ne tik užtikrina lengvesnę prieigą prie finansavimo, bet ir sumažina kreditavimo riziką. Apibendrinti autorių tyrimų duomenys pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė. Namų ūkių kreditavimą lemiantys veiksniai (sudaryta autorių)

Veiksmų grupė	Veiksny	Poveikis namų ūkių kreditavimui	Literatūros šaltiniai
Makroekonominiai veiksniai	Infliacija	Aukšta infliacija riboja, mažesnė skatina kreditavimą	Samad ir kt. (2020), Catherine ir kt. (2016), D'Acunto ir kt. (2024)
	Palūkanų normos	Mažesnės palūkanos didina paskolų paklausą, auštesnės – riboja	Borowski ir kt. (2019), Samad ir kt. (2020), Catherine ir kt. (2016)
	BVP ir jo augimo tempas	Spartesnis augimas didina pasitikėjimą ir kreditų paklausą	Akewugberu ir kt. (2024), Borowski ir kt. (2019), Samad ir kt. (2023)
	Namų ūkių pajamos	Didesnės pajamos skatina vartojimo kreditų augimą	Mazibas, Tuna (2017), Li ir kt. (2022), Borowski ir kt. (2019)
	Demografiniai aspektai	Darbingosios gyventojų dalies dydis ir visuomenės senėjimas tiesiogiai veikia skolinimosi tendencijas	Khan ir kt. (2016), Catherine ir kt. (2016)
Finansiniai veiksniai	Finansų sektoriaus plėtra	Didina kreditavimo prieinamumą	Igan, Tan (2017)
	Bankų kapitalo bazė ir indėlių lygis	Aukšta kapitalo bazė didina paskolų pasiūlą	Borowski ir kt. (2019)
	Bankų skolinimo politika ir rizikos vertinimas	Palankesnė politika skatina kreditavimą, griežta – riboja	Samad ir kt. (2020)

Atlikus teorinę namų ūkių kreditavimo galimybių analizę, tikslinga pereiti prie empirinio namų ūkių kreditavimo galimybių tyrimo Lietuvos komerciniuose bankuose.

Namų ūkių kreditavimo galimybių empirinis tyrimas

Tyrimo metodika. Tyrimas skirtas praktiškai įvertinti namų ūkių kreditavimo galimybes Lietuvos komerciniuose bankuose 2018–2024 m. bei prognozuoti galimas tendencijas 2025 m. Pasirinktas laikotarpis apima reikšmingus ekonominius pokyčius šalyje – nuo stabilaus augimo laikotarpio iki pandemijos, infliacijos, ekonominio neapibrėžtumo bei geopolitinių iššūkių, kurie turėjo neabejotiną įtaką kreditavimo rinkos raidai ir namų ūkių galimybėms gauti paskolas. 2025 m. prognozė leidžia numatyti galimas tolesnes kreditavimo plėtros kryptis.

Empirinei analizei pasirinkta kiekybinio tyrimo strategija, taikant penkis pagrindinius metodus: *antrinių duomenų šaltinių analizę, koreliacinę analizę, regresinę analizę, situacijų modeliavimą ir prognozavimą*. Šių metodų taikymas suteikia galimybę kiekybiškai įvertinti ekonominius ryšius, patikrinti teorines prielaidas ir nustatyti galimas skolinimosi tendencijas (Slater, Hasson, 2024; Stewart, 2025). Tyrimo imtį sudaro Lietuvos komercinių bankų namų ūkių paskolų duomenys 2018–2024 m., naudojami tiek retrospektyvinei analizei, tiek 2025 m. prognozei.

Atliekant *antrinių duomenų analizę*, naudojami Lietuvos statistikos departamento ir Lietuvos banko oficialūs duomenys. Rodikliai suskirstyti į dvi grupes: *makroekonominiai* – užimtumo lygis, darbo užmokestis, BVP, BVP augimo tempas, infliacija – bei *finansiniai* – paskolų sumos pagal paskirtį (vartojimui, būstui, kitiems tikslams), palūkanų normos, bankų paskolų portfelio augimo tempas, namų ūkių įsiskolinimo lygis, kapitalo pakankamumo rodikliai. Šie rodikliai pasirinkti siekiant išsamiai įvertinti tiek bendrą ekonominę situaciją, tiek kreditavimo prieinamumą, tiek bankų gebėjimą užtikrinti finansinį stabilumą.

Koreliacinė analizė taikyta siekiant nustatyti statistinius ryšius tarp makroekonominių ir finansinių rodiklių bei skirtingų namų ūkių paskolų rūšių – bendros paskolų sumos, vartojimo, būsto ir kitų paskolų. Remiantis Catherine ir Khanu (2016), analizei atlikti pasirinkta 12 neparametrinių ir 4 parametriniai kintamieji, o koreliacijos koeficientas skaičiuojamas pagal formulę:

$$3r_{Y_j, X_i} = \frac{\text{Cov}(Y_j, X_i)}{\sigma_{Y_j} \sigma_{X_i}}, j = 1, 2, 3, 4; i = 1, \dots, 12,$$

kur: Y_j – priklausoma kintamoji (paskolų rūšis), X_i – nepriklausomi makroekonominiai ar finansiniai rodikliai.

Siekiant įvertinti, ar duomenų rinkinys atitinka normalųjį pasiskirstymą, prieš analizę atlikta statistinė duomenų pasiskirstymo normalumo patikra naudojant Shapiro–Wilko testą.

Regresinė analizė atlikta siekiant įvertinti nepriklausomų kintamųjų poveikį priklausomiems kintamiesiems, nustatyti ryšio stiprumą ir kryptį bei įvertinti kiekvieno rodiklio indėlį prognozuojant skolinimosi apimtį. Naudotas tiesinės daugialypės regresijos modelis:

$$Y_j = \beta_0 + \sum_{i=1}^k \beta_i X_i + \varepsilon, j = 1, 2, 3, 4,$$

kur: Y_j – priklausoma kintamoji (paskolų rūšis), X_i – nepriklausomi makroekonominiai ir finansiniai rodikliai, β_i – regresijos koeficientai, ε – paklaida (Catherine ir kt., 2016; Khan ir kt., 2016).

Modelių prielaidos dėl heteroskedastiškumo ir autokoreliacijos buvo patikrintos Breuscho–Pagano ir Durbinio–Watsono testais (Akewugberu ir kt., 2024; Kim, 2022).

Situacijų modeliavimas. Ši metodika plačiai naudojama finansų ir ekonomikos tyrimuose, siekiant įvertinti namų ūkių galimybes gauti paskolas realiomis sąlygomis (Borowski ir kt., 2019; Catherine ir kt., 2016). Sukurti keli tipiniai pavyzdžiai, paremti realiomis namų ūkių pajamomis, santaupomis, išipareigojimais. Analizei pasirinkti trys pagrindiniai Lietuvos komerciniai bankai – „Swedbank“, SEB ir „Luminor“, kurie kartu užima apie 70–75 % mažmeninės bankininkystės rinkos. Atranka grindžiama bankų taikomais atsakingo skolinimo principais bei viešai prieinamomis paskolų skaičiuoklėmis, leidžiančiomis modeliuoti tipines namų ūkių kreditavimo situacijas.

Prognozavimas atliktas remiantis trimis scenarijais – optimistiniu, realistiniu ir pesimistiniu. Scenarijai sudaryti remiantis ankstesnių metų makroekonominiais ir finansiniais duomenimis, regresinės analizės rezultatais bei modelių prielaidomis. Kaip teigia Borowskis ir kt. (2019), Catherine ir kt. (2016), Mazibas ir Tuna (2017), Samadas ir kt. (2023) bei Lietuvos bankas (2024, 2025), tokie modeliai naudojami vertinant namų ūkių kreditavimo jautrumą darbo užmokesčio, BVP ir bankų skolinimo politikos pokyčiams.

Koreliacinė analizė ir jos rezultatai. Koreliacinė analizė buvo orientuota į keturias pagrindines priklausomas kintamąsias: *bendrą paskolų namų ūkiams sumą, vartojimo paskolų sumą, būsto paskolų sumą bei paskolų kitiems tikslams sumą*. Prieš analizę atlikta statistinė duomenų pasiskirstymo normalumo patikra naudojant Shapiro–Wilko testą, kuris yra plačiai naudojamas statistinis metodas, skirtas įvertinti, ar duomenų rinkinys atitinka normalųjį pasiskirstymą. Analizė apėmė 12 nparametrinių rodiklių ir 4 parametrinius kintamuosius.

Koreliacinė analizė parodė statistiškai reikšmingus ir stiprius teigiamus ryšius tarp *bendros paskolų sumos* ir šių rodiklių: BVP ($r = 0,934$), darbo užmokesčio ($r = 0,883$), užimtumo lygio ($r = 0,838$), infliacijos ($r = 0,829$). Tai reiškia, kad augant šiems rodikliams, didėjo ir *bendra namų ūkių paskolų suma*. Kiti rodikliai, įskaitant BVP augimo tempą, bankų kapitalo pakankamumo rodiklį, namų ūkių įsiskolinimą ir įvairias palūkanų normas, statistiškai reikšmingos įtakos neturėjo.

Analizuojant ryšius tarp *vartojimo paskolų* ir makroekonominių veiksnių, matyti, kad reikšmingi teigiami ryšiai užfiksuoti su paskolų palūkanų normomis ($r = 0,967$), BVP ($r = 0,964$), infliacija ($r = 0,924$) ir užimtumo lygiu ($r = 0,851$). Gauti rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad šių rodiklių augimas skatino vartojimo kreditavimo plėtrą, tuo tarpu kiti nagrinėti makroekonominiai veiksniai neturėjo statistiškai reikšmingos įtakos.

Atlikus *būsto paskolų* dinamikos analizę, nustatyta, kad statistiškai reikšmingo ryšio su nagrinėtos dvylikos makroekonominių rodiklių grupės elementais nebuvo ($p > 0,05$). Tai reiškia, kad būsto paskolų pokyčiai priklausė nuo kitų, į analizę neįtrauktų veiksnių, tokių kaip demografinės tendencijos, būsto rinkos kainų dinamika ar valstybės paramos priemonės.

Vertinant *paskolas kitiems tikslams*, nustatyta, kad egzistuoja statistiškai reikšmingi ryšiai su namų ūkių įsiskolinimo lygiu ($r = 0,829$; $p < 0,05$) bei paskolų palūkanų normomis ($r = 0,971$; $p < 0,05$). Šie rezultatai rodo, kad augant įsiskolinimo lygiui ir palūkanų normoms, didėjo paskolų kitiems tikslams apimtys. Pažymėtina, kad kiti makroekonominiai rodikliai statistiškai reikšmingos įtakos neatskleidė.

Koreliacinės analizės rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad skirtingų paskolų rūšių plėtra yra nulemta nevienodų veiksnių, todėl jų analizė turi būti detalizuojama taikant papildomus metodus. Todėl, siekiant išsamiau įvertinti nustatytų ryšių stiprumą bei identifikuoti makroekonominius rodiklius, turinčius didžiausią įtaką paskolų dinamikai, tolesniame tyrimo etape atliekama regresinė analizė.

Regresinė analizė ir jos rezultatai. Prieš pradedant modelių sudarymą buvo patikrintos esminės prielaidos – kad modeliuose nėra heteroskedastiškumo ir autokoreliacijos. Gautos reikšmės ($p > 0,05$) ir Durbinio–Watsono rodikliai, patekę į rekomenduojamą 1,5–2,5 intervalą, patvirtino, kad regresijos modeliuose heteroskedastiškumo ir autokoreliacijos problemų nėra, todėl tolesni regresinės analizės skaičiavimai yra pagrįsti *bendra paskolų suma namų ūkiams*, apimančia visas paskolas, suteiktas gyventojams. Daugybinių

regresinės analizės rezultatai ($R^2 = 0,822$; $p < 0,001$) parodė, kad bendros paskolų sumos pokyčius daugiausia paaiškina du statistiškai reikšmingi kintamieji – darbo užmokestis ($p = 0,000$) ir bankų paskolų portfelio augimo tempas ($p = 0,002$). Regresinės lygties rezultatai rodo, jog padidėjus vidutiniam darbo užmokesčiui vienu euru, paskolų suma padidėja vidutiniškai 0,143 mln. Eur, o padidėjus bankų paskolų portfelio augimo tempui vienu procentiniu punktu – 25,687 mln. Eur. Tai leidžia teigti, kad bendros paskolų apimtys glaudžiai siejamos tiek su gyventojų pajamų augimu, tiek su bankų skolinimo aktyvumu.

Vartojimo paskolų suma. Regresinės analizės rezultatai ($R^2 = 0,923$; $p < 0,001$) atskleidė, kad vartojimo paskolų sumos pokyčiams statistiškai reikšmingą poveikį darė darbo užmokestis ($p = 0,038$) ir BVP ($p = 0,049$). Rezultatai rodo, kad padidėjus darbo užmokesčiui vienu euru, vartojimo paskolų suma padidėja vidutiniškai 0,030 mln. Eur, o padidėjus BVP vienu euru – 0,002 mln. Eur. Tai patvirtina, jog vartojimo paskolų augimas glaudžiai susijęs su gyventojų perkamosios galios stiprėjimu ir bendru šalies ekonomikos augimu.

Paskolos kitiems tikslams. Daugybinės regresijos analizės metu nustatyta, kad nė vienas iš į regresijos modelį įtrauktų makroekonominių ir finansinių rodiklių neturėjo statistiškai reikšmingo poveikio šių paskolų sumai ($p > 0,05$). Todėl šio modelio taikymas praktikoje nėra tikslingas.

Apibendrinti koreliacinės ir regresinės analizės rezultatai pateikiami lentelėje.

2 lentelė. Namų ūkių paskolų ir makroekonominių veiksnių priklausomybė (sudaryta autorių)

Paskolų rūšis	Reikšmingi veiksniai	r	p	β	Priklausomybės kryptis
Bendra	BVP, darbo užmokestis, užimtumas, infliacija	0,83–0,93	$< 0,05$	iki 0,143	Teigiama
Vartojimo	BVP, darbo užmokestis, infliacija, užimtumas	0,85–0,97	$< 0,05$	iki 0,030	Teigiama
Būsto	–	–	$> 0,05$	–	Ryšio nenustatyta
Kiti tikslai	Įsiskolinimas, palūkanų normos	0,83–0,97	$< 0,05$	–	Teigiama

Pastaba. r – koreliacijos koeficientas; p – statistinio reikšmingumo lygmuo; β – regresijos koeficientas.

Ryšiai laikomi statistiškai reikšmingais, jei $p < 0,05$.

Koreliacinės ir regresinės analizės rezultatai atskleidė, kad darbo užmokestis ir bankų paskolų portfelio augimas yra pagrindiniai bendros namų ūkių paskolų sumos didėjimo veiksniai. Remiantis Lietuvos banko duomenimis (2025), vartojimo paskolos nuosekliai augo nuo 2021 m., o būsto paskolos – pastebimai padidėjo nuo 2022 m. Tai rodo, kad bendros paskolų sumos didėjimą daugiausia lemia gyventojų pajamų augimas ir bankų skolinimo aktyvumas. Tuo tarpu paskolų kitiems tikslams dinamika nėra tiesiogiai paaiškinama makroekonominiais ar finansiniais rodikliais, todėl tikėtina, kad ją lemia kiti, tyrime neįvertinti veiksniai.

Siekiant tiksliau įvertinti namų ūkių galimybes gauti kreditą, tolimesnėje analizėje buvo pritaikytas tyrimo metodikoje aptartas scenarijų modeliavimas, remiantis trijų pagrindinių Lietuvos komercinių bankų „Swedbank“, SEB ir „Luminor“ duomenimis.

Situacijų modeliavimo rezultatai. Modeliavimui parengti trys namų ūkių scenarijai, atspindintys dažniausiai paskolų siekiančių klientų tipus. Skaičiavimai atlikti naudojant tyrimo metodikoje nurodytų bankų oficialias internetines paskolų skaičiuokles ir laikantis Lietuvos banko atsakingo skolinimo nuostatų (Lietuvos bankas, 2022). Pagal šiuos nuostatus maksimalios mėnesinės paskolos įmokos neturi viršyti 40 proc. namų ūkio mėnesinių pajamų.

1. *Vienišas asmuo.* 30 m. amžiaus vyras, be išlaikytinių ir finansinių įsipareigojimų. Mėnesinės pajamos – 1 200 Eur, santaupos – 15 000 Eur, planuojama paskola – 106 250 Eur 30 m. laikotarpiui. Analizė parodė, kad asmuo atitinka pagrindinius bankų kriterijus, tačiau paskolos įmokos viršytų leistiną 40 proc. pajamų ir įmokų santykio ribą, todėl paskolos suteikimo galimybė yra ribota.

2. *Keturių asmenų šeima.* 38 m. vyras, 30 m. moteris ir du nepilnamečiai vaikai. Pajamos – 3 000 Eur per mėnesį, finansiniai įsipareigojimai – 400 Eur, santaupos – 17 000 Eur, planuojama paskola – 157 250 Eur 25 m. laikotarpiui. Analizė parodė, kad mėnesinės įmokos viršytų leistiną 40 proc. ribą, todėl paskolos suteikimas būtų galimas tik sumažinus paskolos sumą arba padidinus pradinį įnašą.

3. *Jauna pora.* 22 metų vyras ir 21 metų moteris, be vaikų. Bendros mėnesinės pajamos – 1 650 Eur, finansiniai įsipareigojimai – 200 Eur, planuojama vartojimo paskola – 3 000 Eur 36 mėnesių laikotarpiui. Paskolos įmokos (98–105 Eur) neviršija leistinų ribų, todėl paskola gali būti suteikta visuose bankuose.

Situacijų modeliavimo rezultatai atskleidė, kad namų ūkių galimybes gauti paskolą dažniausiai riboja paskolos įmokų ir pajamų santykis. Net jei namų ūkiai atitinka formalius bankų kriterijus, didesnių paskolų ar trumpesnių grąžinimo terminų atvejais paskolų prieinamumas išlieka ribotas. Tyrimas parodė, kad vienišo asmens ir keturių asmenų šeimos atvejais paskolą būtų galima gauti tik sumažinus paskolos sumą arba

padidinus pradinį įnašą, tuo tarpu jaunos poros atveju paskola yra prieinama visuose nagrinėtuose bankuose. Gautus modeliavimo rezultatus patvirtina tiek Lietuvos banko duomenys (2024; 2025), tiek tarptautiniai namų ūkių skolinimosi elgsenos tyrimai (Borowski ir kt., 2019; Mazibas, Tuna, 2017; Samad ir kt., 2020).

Namų ūkių kreditavimo perspektyvų 2025 m. vertinimas

Namų ūkių kreditavimo perspektyvos 2025 metams įvertintos taikant tris skirtingus ekonominius scenarijus: optimistinį, realistinį ir pesimistinį. Scenarijų metodas pasirinktas remiantis Lietuvos banko makroekonominėse prognozėse taikoma praktika bei mokslininkų tyrimų rezultatais, pateiktais metodikoje. Prognozėms modeliuoti kaip pagrindiniai nepriklausomi kintamieji nustatyti *vidutinis mėnesinis darbo užmokestis* ir *bankų paskolų portfelio augimo tempas*. Koreliacinė ir regresinė analizė atskleidė, jog didžiausią poveikį bendros namų ūkių paskolų sumos pokyčiams daro būtent šie du rodikliai, kurie statistiškai reikšmingai koreliuoja su bendros paskolų sumos pokyčiais. Prognozės modeliuotos remiantis oficialiai skelbiamais namų ūkių kreditavimo duomenimis (Lietuvos bankas, 2025; Lietuvos statistikos departamentas, 2025)

Scenarijų prielaidos ir prognozės. *Optimistinis scenarijus:* itin palanki ekonominė aplinka, spartesnis darbo užmokesčio augimas, aktyvesnė bankų skolinimo politika. Darbo užmokestis – 2 400 Eur, paskolų portfelio augimo tempas – 3 proc. Šiuo atveju *prognozuojama*, kad namų ūkių paskolų apimtys *augtų 414,6 mln. Eur*. *Realistinis scenarijus:* ekonominiai rodikliai išlieka stabilūs ir atitinka vidutinės istorinės reikšmės. Darbo užmokestis – 2 250 Eur, paskolų portfelio augimo tempas – 2 proc. Pagal šį scenarijų *prognozuojamas* namų ūkių paskolų apimčių *augimas 367,43 mln. Eur*. *Pesimistinis scenarijus:* ekonominis aktyvumas lėtėja, gyventojų pajamų augimas minimalus, bankų skolinimo politika atsargesnė. Darbo užmokestis – 2 200 Eur, paskolų portfelio augimo tempas – 1 proc., *prognozuojamas* paskolų apimčių *augimas 334,6 mln. Eur*.

Prognozių patikimumui įvertinti, jos palygintos su faktiniais 2025 m. liepos mėnesio duomenimis. Lietuvos banko statistika rodo, kad per šį mėnesį kredito įstaigų paskolos Lietuvos namų ūkiams iš viso padidėjo 264,2 mln. Eur, o bendras paskolų portfelio augimas sudarė apie 1,9 proc. (Lietuvos bankas, 2025). Analizė atskleidė, kad faktinė raida labiausiai atitiko *realistinio scenarijaus* prielaidas, nors augimo tempas buvo tik šiek tiek lėtesnis, nei prognozuota. *Optimistinis scenarijus* pervertino kreditavimo augimo spartą, o *pesimistinis* – neįvertino faktiškai pasireiškusio didesnio augimo.

Pažymėtina, kad prognozės buvo sudarytos visiems 2025 m., todėl faktinių mėnesio duomenų palyginimas leidžia įvertinti tik dalį metų rezultatų. Namų ūkių kreditavimo raidą lemia ne tik vidiniai ekonominiai rodikliai, tokie kaip darbo užmokestis ar bankų paskolų portfelio plėtra, bet ir išoriniai – infliacijos dinamika, energijos kainų svyravimai bei geopolitinė įtampa tarptautinėse rinkose, kurie 2025 m. viduryje turėjo pastebimos įtakos skolinimosi aktyvumui.

Išvados

1. Remiantis mokslinės literatūros duomenimis, namų ūkių kreditavimas yra svarbus ekonominis mechanizmas, užtikrinantis kapitalo judėjimą, finansinį stabilumą ir gyvenimo kokybės gerėjimą. Kreditavimo galimybes lemia tiek makroekonominiai veiksniai – infliacija, palūkanų normos, BVP ir jo augimo tempas, namų ūkių pajamos bei demografiniai rodikliai, tiek finansiniai veiksniai, tokie kaip bankų kapitalo bazė, skolinimo politika, finansinių paslaugų prieinamumas ir kredito reguliavimo sistema. Nors autoriai skirtingai vertina atskirų veiksmų poveikį, tyrimai rodo, kad palankios makroekonominės sąlygos ir gerai išvystyta finansų sistema didina paskolų prieinamumą ir stiprina finansų sistemos stabilumą. Efektyvus namų ūkių kreditavimo procesas yra naudingas tiek individualių namų ūkių gerovei, tiek visos finansų sistemos veiksmingumui.
2. Empirinė analizė parodė, kad bendros namų ūkių paskolų apimtys Lietuvoje 2018–2023 m. daugiausiai priklauso nuo gyventojų pajamų augimo ir bankų skolinimo aktyvumo, vartojimo paskolų augimą lemia darbo užmokestis ir BVP, o būsto paskolų pokyčiai priklauso nuo kitų, tyrime neįvertintų veiksnių. Situacijų modeliavimas atskleidė, kad pagrindinis paskolų prieinamumą ribojantis veiksnys – mėnesinių įmokų ir pajamų santykis, todėl net atitinkant formalius bankų kriterijus didesnių paskolų gavimas gali būti ribotas. Šie rezultatai patvirtina, kad namų ūkių kreditavimo galimybės yra tiesiogiai susijusios su ekonominių ir finansinių rodiklių dinamika bei individualiomis finansinėmis sąlygomis.
3. Prognozavimo rezultatai atskleidė, kad taikyti ekonominiai scenarijai leidžia identifikuoti galimas namų ūkių kredito rinkos tendencijas. Palyginus prognozių rezultatus su faktiniais duomenimis, matyti, kad kreditavimo dinamika priklauso ne tik nuo vidinių rodiklių, tokių kaip darbo užmokestis ar bankų paskolų portfelio plėtra, bet ir nuo išorinių veiksnių – infliacijos pokyčių, energijos kainų svyravimų, geopolitinės įtampos ir kt. Atsižvelgiant į šių veiksnių poveikį, prognozės turėtų būti periodiškai atnaujinamos.

Literatūra

1. Akewugberu, H. O., Umar, S. M., Musa, U. M., Ishaaq, O. O., Ibrahim, A., Osi, A. A., & Ganiyat, A. F. (2024). Breusch-Pagan test: A comprehensive evaluation of its performance in detecting heteroscedasticity across linear, exponential, quadratic, and square root structures using Monte Carlo simulations. *FUDMA Journal of Sciences*, 8(6), 233–239. <https://doi.org/10.33003/fjs-2024-0806-2826>
2. Borowski, J., Jaworski, K., & Olipra, J. (2019). Economic, institutional, and socio-cultural determinants of consumer credit in the context of monetary integration. *International Finance*, 22(1), 86–102. <https://doi.org/10.1111/inf.12144>
3. Catherine, S. F. H., Jamaliah, M. Y., Aminah, M., & Arshad, A. (2016). Household debt, macroeconomic fundamentals and household characteristics in Asian developed and developing countries. *The Social Sciences*, 11(18), 4358–4362. https://www.researchgate.net/publication/311605659_Household_debt_macro-economic_fundamentals_and_household_characteristics_in_Asian_developed_and_developing_countries
4. D'Acunto, F., Charalambakis, E., Georgarakos, D., Kenny, G., Meyer, J., & Weber, M. (2024). Household inflation expectations: An overview of recent insights for monetary policy. *National Bureau of Economic Research*. <https://www.nber.org/papers/w32488>
5. De Araujo, D. K. G., Barroso, J. B. R. B., & Gonzalez, R. B. (2020). Loan-to-value policy and housing finance: Effects on constrained borrowers. *Journal of Financial Intermediation*, 42, 100830. DOI: 10.1016/j.jfi.2019.100830
6. Frimpong, S., Yusuf, M. A., Boateng, E., Ankomah, K., & Abeka, M. J. (2023). Financial inclusion, economic freedom and financial stability in sub-Saharan Africa. *Thunderbird International Business Review*, 65(4), 429–441. <https://doi.org/10.1002/tie.22341>
7. Herman, H., Tobing, V. C. L., Fadlilah, A. H., Shaddiq, S., & Bahit, M. (2023). Loan interest rates, credit guarantees, and lifestyle on credit making decisions at financing companies. *JPPI (Jurnal Penelitian Pendidikan Indonesia)*, 9(4), 471–482. <https://doi.org/10.29210/020233113>
8. Igan, D., & Tan, Z. (2017). Capital inflows, credit growth, and financial systems. *Emerging Markets Finance and Trade*, 53(12), 2649–2671. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2017.1339186>
9. Khan, H. H. A., Abdullah, H., & Samsudin, S. (2016). Modelling the determinants of Malaysian household debt. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(4), 1468–1473. <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/2922>
10. Kim, H. (2022). A finite sample correction for the panel Durbin–Watson test. *Applied Economics*, 54(28), 3197–3205. <https://doi.org/10.1080/00036846.2020.1869172>
11. Li, N., Li, R. Y. M., & Nuttapong, J. (2022). Factors affect the housing prices in China: A systematic review of papers indexed in Chinese Science Citation Database. *Property Management*, 40(5), 780–796. <https://doi.org/10.1108/PM-11-2020-0078>
12. Lietuvos bankas. (2011). *Lietuvos banko valdybos nutarimas Dėl atsakingojo skolinimo nuostatų 2011 m. rugsėjo 1 d. Nr. 03-144*. <https://www.e-tar.lt/portal/it/legalAct/TAR.A91F08A407C5>
13. Lietuvos bankas. (2018). *STOP vartojimo kreditams*. <https://www.lb.lt/lt/stop-vartojimo-kreditams>
14. Lietuvos bankas. (2022). *Finansinio stabilumo užtikrinimo priemonės*. <https://www.lb.lt/lt/finansinio-stabilumo-uztikrinimo-priemones>
15. Lietuvos bankas. (2024). *Namų ūkių apklausos apžvalga (2024 m.)*. https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/49826_2da1ecafdb65d86b1f8bd3584155cb4.pdf
16. Lietuvos bankas. (2025). *Bankų sektorius 2024 m.: Aktyvus skolinimas ir naujas didžiausias bankas pagal turtą*. <https://www.lb.lt/lt/naujienos/banku-sektorius-2024-m-aktyvus-skolinimas-ir-naujas-didziausias-bankas-pagal-turta>
17. Lietuvos bankas. (2025, rugpjūčio 28). *2025 m. liepos mėn. kylant palūkanų normoms padidėjo paskolos ir indėliai*. Lietuvos bankas. <https://www.lb.lt/lt/naujienos/2025-m-liepos-men-kylant-palukanu-normoms-padidejo-paskolos-ir-indeliai>
18. Lietuvos statistikos departamentas. (2025). *Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis 2024 m. IV ketvirtį*. <https://www.vz.lt/vadyba/2025/02/26/bruto-darbo-uzmokestis-per-ketvirtaji-ketvirti-isaugo-44-564225>
19. Mazibas, M., & Tuna, Y. (2017). Understanding the recent growth in consumer loans and credit cards in emerging markets: Evidence from Turkey. *Emerging Markets Finance and Trade*, 53(10), 2333–2346. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2016.1196895>
20. Samad, A. K., Mohd Daud, S. N., & Mohd Dali, N. R. S. (2020). Determinants of household debt in emerging economies: A macro panel analysis. *Cogent Business & Management*, 7(1), 1831765. <https://doi.org/10.1080/23311975.2020.1831765>
21. Samad, A. K., Idris, N. H., Abd Rahman, N. H., Sani, A., & Mohd Soffian Lee, U. H. (2023). Systematic literature review on the macroeconomic factors of household debt. *European Proceedings of Finance and Economics*. <https://www.europeanproceedings.com/article/10.15405/epfe.23081.18>
22. Su, C. W., Liu, F., Qin, M., & Chnag, T. (2023). Is a consumer loan a catalyst for confidence? *Economic Research-Ekonomska istraživanja*, 36(2). <https://doi.org/10.1080/1331677X.2022.2142260>
23. Wildauer, R., & Stockhammer, E. (2018). Expenditure cascades, low interest rates, credit deregulation or property booms? Determinants of household debt in OECD countries. *Review of Behavioral Economics*, 5(2), 85–121. DOI: 10.1561/105.00000083

ASSESSMENT OF THE POSSIBILITIES AND PROSPECTS OF HOUSEHOLD CREDIT

Summary

The article examines the possibilities of household lending in Lithuanian commercial banks, identifying the main macroeconomic and financial factors that influence the availability of loans and forecasted lending prospects for 2025. The relevance of this study lies in the importance of lending for the country's economic growth and financial stability. Although the topic of household lending is widely studied in the foreign literature, there has been a notable lack of scientific research conducted in this area in Lithuania over the past five years. The theoretical part is based on an analysis of scientific literature, which has shown that the mechanism of household lending depends on inflation, interest rates, GDP, employment, demographic indicators, bank capital base, lending policy, and the credit regulatory system. The empirical analysis was conducted using secondary data analysis, correlation and regression analysis, and situation modeling and forecasting, based on data from the Department of Statistics of Lithuania and the Bank of Lithuania. Correlation analysis revealed positive relationships between the total amount of loans and GDP, wages, employment rate, and inflation, consumer loans – with GDP, wages, and interest rates, while changes in housing loans were determined by other unexamined factors. Regression analysis showed that the total volume of household loans depends on the growth of household income and the expansion of the bank loan portfolio, consumer loans on wages and GDP, and loans for other purposes changed statistically insignificantly. Situation modeling identified the main factor limiting the availability of loans – the ratio of monthly payments to income. When forecasting the crediting prospects for 2025, optimistic, realistic, and pessimistic scenarios were applied, based on the growth rate of wages and the bank loan portfolio. The analysis showed that the realistic scenario best corresponds to actual developments, and the dynamics of lending depend on both internal economic indicators and external factors, such as changes in inflation, fluctuations in energy prices, and geopolitical tensions.

Keywords: household lending, commercial banks, macroeconomic factors, financial factors, lending prospects

Informacija apie autores

Danutė Binkienė. Kauno kolegijos Verslo fakulteto Apskaitos ir finansų katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: finansų rinkos, komercinių bankų veikla, pinigų politika ir jos priemonės.

El. pašto adresas: danute.binkiene@go.kauko.lt

Gabija Babkinaitė. Kauno kolegijos Verslo fakulteto Finansų studijų programos absolventė. Mokslinių tyrimų kryptis – kiekybinių modelių taikymas vertinant kreditavimo procesus.

El. pašto adresas: gabija.bab886@go.kauko.lt